

ATITUDINI ȘI MENTALITĂȚI ÎNTRE ROMÂNIA ȘI BULGARIA ÎN PERIOADA NOIEMBRIE 1918 – FEBRUARIE 1919, ÎN VIZIUNEA CIOBANULUI ROMÂN NICOLAE S. ȘUCU

Petre DIN¹

ATTITUDES AND MENTALITIES, ROMANIA AND BULGARIA, BETWEEN NOVEMBER 1918 – FEBRUARY 1919, ACCORDING TO ROMANIAN SHEPHERD NICOLAE S. SUCU

ABSTRACT

Nicolae S. Sucu's notes are those of a regular person, a shepherd endowed with a dynamic personality and concerned with the common aspects of human existence. Defined by a high instinct of self-preservation, he survives the first two Balkans Wars and the First World War. He was in the Bulgarian Army as he had married in Bulgaria in 1910.

The author offers us interesting ideas when referring to the positive perception that England and France had of Romania, as he noticed these in the reaction that the people of Constanta had, paired with their hostility towards the Bulgarian authorities. The constant sympathy of the people of Constanta was due to their trust in the superiority of the civilization brought about the English and French troops. French was spoken in the aristocratic circles of Romania, the Romanian elite dressed like the French, and the political class respected the stability of the political English and French systems.

The tense relation at the end of the war represents the favorable environment for spreading rumors in Dobrogea. They refer to the Romanian army's arrival to Tulcea, Macin, Babadag, Constanta and Cernavoda. As the rumor spread, the political personalities left Bazarjic and the Bulgarian banks move office to Varna. Another rumor refers to the Bulgarians expectations of maintaining Dobrogea under their influence.

At the end of his notes, he returns to present day life with the idea of finding his own identity and with reference to the difficulties that life abroad has. The conclusion one draws from this part of the volume is that errors should serve as lessons for the future to all those people animated by the illusion of a better life, far away from the country where you were born and that provided you with security and protection.

Keywords: Nicolae S. Sucu, First World War, Romania, Bulgaria, Dobrogea.

Memorialistica este un gen literar fascinant pentru că ne oferă fragmente dintr-o realitate trăită de autor, necunoscută celor mai mulți dintre noi și care reflectă puternicul instinct de conservare, bucuriile și dezamăgirile împărtășite scrisului la interferența cu evenimentele istorice, politice și militare, al căror contemporan este, dar și generozitatea și altruismul său, așa cum reiese din lectura însemnărilor sale.

---

¹ Profesor, doctor în istorie, Liceul Teoretic „Gheorghe Lazăr”, Avrig;
e-mail: petre_din@yahoo.com.

Prin comparație cu alte memorii, însemnările lui Nicolae S. Șucu aparțin unui om obișnuit, cioban de profesie, personaj dinamic și frământat de problemele cotidiene ale existenței umane. Dotat cu un admirabil instinct de conservare, supraviețuiește celor două războaie balcanice și în Primul Război Mondial în uniformă de militar bulgar, întrucât se căsătorește în 1910 și se stabilește în Bulgaria². Născut în anul 1886 în comuna Mățău, situată în apropierea orașului Câmpulung Muscel, a absolvit patru clase la școala din localitatea natală și inspirat de poveștile tatălui său devine cioban, părăsindu-și familia³. Acesta este momentul de debut al peregrinărilor sale pastorale prin Dobrogea, apoi dezertarea din armata română, stabilirea în Bulgaria în căutarea unei vieți mai prospere și în final experiențele conflictelor militare la care participă în ipostaza de militar bulgar.

Cu acribia științifică ce-l caracterizează, Daniel Cain susține că ultima secțiune a manuscrisului, care cuprinde evenimentele din perioada octombrie 1918-februarie 1919, are caracterul unui jurnal zilnic, cu informații lapidare și în care N.S. Șucu ne transmite impresia unui om solitar și aflat la mila străinilor, în mijlocul cărora trăiește⁴. Conform acestuia, trupele bulgare au coordonat în continuare administrația în Dobrogea, chiar dacă au capitulat în fața Antantei. În ipostaza de funcționari ai autorităților au sosit în Dobrogea un preot și un judecător bulgar. Finalul conflictului a consemnat fenomene contradictorii în aprovizionarea populației cu alimente. Pe de o parte, lucrătorii din prăvălii au ascuns marfa și mălaiul nu se mai găsește la cumpărare, iar pe de altă parte s-au diminuat prețurile la pâine și mălai. Coroborat acestor dificultăți li se asociază și efectele distructive ale epidemiei de gripă spaniolă care în viziunea lui Daniel Cain a afectat o treime din populația planetei⁵.

Interesante afirmații privind viața cotidiană a orașului Constanța de după război sunt relatate cu minuțiozitate de autor, atunci când se referă la organizarea unei cine festive în cinstea unei companii de marinari englezi. Dificultățile războiului și-au pus amprenta și asupra precarității infrastructurii de la popota unde au fost invitați ofițeri englezi de către cei bulgari. Prin concursul proprietarului Gheorghe Găitan, din Constanța, au fost aduse sticle de vin, pahare și cești de cafea. Dovedind franchețe, N.S. Șucu mărturisește că, după ce au servit câteva pahare de băuturi spirtoase și au consumat mâncăruri alese, a început servirea vinului, situație în care ofițerii bulgari au fredonat câteva melodii și au început să strige. Reacția ofițerilor englezi a constat în faptul că s-au ridicat de la mese și au plecat fără a-și lua rămas bun de la gazde. Încercând să interpreteze acest gest malițios, autorul susține că ofițerii englezi fie că s-au supărat sau așa era, probabil, tradiția în Franța și Anglia⁶.

Cele relatate în însemnările sale se referă și la percepția pozitivă a României, Angliei și Franței la nivelul sensibilității populației din Constanța și ostilitatea acesteia față de autoritățile bulgare. O tentativă novatoare de analiză și explicare a ethos-

---

² Nicolae S. Șucu, *Viața și aventurile unui cioban român în Bulgaria în vremuri de război, 1908-1918*, text stabilit de Cristina Jelescu, Ediție îngrijită, studiu introductiv, cronologie și note de Daniel Cain, București, Editura Humanitas, 2017, p. 110.

³ *Ibidem*, p. 63-67.

⁴ D. Cain, *Notă asupra ediției*, în N.S. Șucu, *op. cit.*, p. 57-58.

⁵ N.S. Șucu, *op. cit.*, p. 175.

⁶ *Ibidem*, p. 175-176.

ului popoarelor europene este realizată de filosoful german Hermann Keyserling, descendent dintr-o familie aristocratică baltică. În viziunea opiniei populației germane, francezii sunt vanitoși și superficiali, pentru cea rusească sunt nesinceri și exaltați, pentru cea spaniolă sunt lipsiți de demnitate. Dar superioritatea Franței în domeniul spiritului și al formelor de viață a fost irezistibilă în cultura europeană timp de două secole. Orice persoană care voia să fie considerată cultivată trebuia să imite Franța, promovând spiritul și cultura franceză. Atracția și respectul impus de Anglia este generat de stăpânirea de sine englezească, care îi favorizase o poziție seniorială și o dominație mondială⁷.

Sintetizând informațiile privind natura liniștită a maselor engleze, disciplina și calmul acestora, istoricul, jurnalistul și romancierul italian, autorul unor pagini memorabile despre măreția și declinul Romei, dar și despre liberalismul clasic opus oricărui tip de dictatură, Guglielmo Ferrero afirma următoarele: „Natura liniștită a maselor engleze provine din secolul al XVII-lea: ea a fost o consecință a sfârșitului războaielor religioase până la începuturile Revoluției Franceze. Această ordine pre-revoluționară a subzistat în Anglia, în timp ce pe continent a ajuns o ruină, căci în Anglia, chiar în secolul al XIX-lea, războaiele au rămas ceea ce erau în timpul celor două secole precedente, adică o treabă privind exclusiv statul și nu poporul; pe continentul european, dimpotrivă, războaiele au târât atât statul, cât și poporul într-o suferință comună”⁸.

Pornind de la aceste construcții teoretice considerăm că elementele ethosului francez și englez descrise de Hermann Keyserling și Guglielmo Ferrero au fost cele care au asigurat simpatia constantă a populației din Constanța și încrederea în spiritul superior de civilizație adus de trupele engleze și franceze. Limba franceză utilizată în saloanele aristocrației din România, vestimentația similară cu cea franceză existentă la nivelul elitei, precum și soliditatea sistemului politic englez au întreținut la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX empatia față de spiritul politic englez și francez.

Relațiile de adversitate generate de comportamentul abuziv al trupelor bulgare în Dobrogea s-au manifestat cu virulență după încetarea Primului Război Mondial. „Populațiunea din Constanța a început să se agite contra bulgarilor, care încă erau cu administrația civilă și militară. S-au strâns o grupă de vreo 30 de oameni civili români. S-au dus la Primăria orașului și au doborât steagul și firma bulgărească, călcându-le în picioare și strigând tare: Jos Bulgaria! Să trăiască România și puterile aliate, Franța și Anglia. Au venit trupe bulgare și au împrăștiat manifestații”⁹.

Limbajul documentului reliefează cu certitudine descompunerea autorității administrative bulgare în Dobrogea și înclinația irezistibilă a populației spre valorile politice reprezentate de Anglia, Franța și România. Preluând din instrumentarul istoric al criticului literar elvețian de limbă franceză Jean Starobinski, sesizăm violența populară care milita pentru distrugerea adversarului, energia distructivă a acesteia,

---

⁷ Hermann Keyserling, *Analiza spectrală a Europei*, traducere de Victor Durnea, Iași, Editura Institutul European, 1993, p. 20.

⁸ *Ibidem*, p. 39.

⁹ N.S. Șucu, *op. cit.*, p. 176.

evenimente care se derulează sub impactul fricii în manieră similară celei de la Revoluția Franceză de la 1789 și distrugerea simbolurilor fostului regim detestat¹⁰. Aceste indicii, admirabil prezentate de Jean Starobinski, se regăsesc în detaliu în însemnările ciobanului român Nicolae S. Șucu. Constatăm, deci, aceeași convergență între înfrângerea militară a Bulgariei în Primul Război Mondial și prăbușirea autorității sale administrative în Dobrogea, iar în limbajul lui Jean Starobinski asistăm la semne aparent contradictorii ale unei aboliri finale și ale unui elan întemeietor¹¹.

Sfârșitul conflictului determină demobilizarea armatei bulgare, situație în care Nicolae S. Șucu se deplasează în orașul Șumen pentru a primi livretul de eliberare din serviciul militar. Ajuns în Bulgaria sesizează numărul mare al vitelor moarte al coloanelor militare bulgare, dar și coloane de militari bulgari care fac deplasarea spre Dobrogea însoțite de vite subnutrite. Evident înfrângerea Bulgariei în război, coroborat cu dificultățile aprovizionării populației și-au pus amprenta și asupra situației animalelor utilizate în conflict¹².

Situația tensionată de la finalul războiului este terenul favorabil al multiplicării zvonurilor. În percepția lui Jean-Noél Kapferer, apariția zvonurilor este rezultatul a două direcții: prima rezultă din transmiterea zvonului pentru tot publicul, căci mediile de informare importante facilitează acest fapt, iar dacă acesta este neargumentat impune asumarea unui risc. Cea de-a doua direcție constă în difuzarea zvonului pe etape, de la liderii de opinie către adepții săi fideli, apoi de la aceștia cu scopul de a convinge la alt public¹³. Procedul se repetă în mod frecvent pentru ca zvonul să devină cât mai credibil și să fie acceptat de grupuri cât mai mari din opinia publică.

În acest spațiu al explicațiilor teoretice se inserează și informațiile oferite de autor. Ajuns la Șumen, receptează zvonul conform căruia francezii au ordonat evacuarea militarilor bulgari din Dobrogea. Recunoaște cu siguranță că în absența oricărei alte surse de informare a acordat credit total conținutului zvonului. În această efervescență a zvonurilor a fost confruntat cu alte informații care acreditaau ideea că anumiți ofițeri franco-englezi au ordonat părăsirea imediată a cazărmilor din orașul Șumen în așteptarea trupelor aliate¹⁴. O analiză sumară a acestor zvonuri converg spre ideea că ele sunt lansate pentru a discredita în manieră rapidă autoritățile și administrația bulgară și pentru erijarea ofițerilor englezi și francezi în ipostaza spiritului civilizator și justițiar. Tema acestor zvonuri este o problemă constantă existentă la nivelul imaginii politice din mediul românesc. „Mare parte din bulgari a zis că Bulgaria n-are să mai existe”¹⁵.

Dezamăgit de experiențele frontului, de traumele existenței în Bulgaria, de faptul că vitele rămase în urma rechizițiilor pentru front nu aveau suficient nutreț, Nicolae S. Șucu decide să-și vândă averea și să plece în România sau în Rusia. A avut

---

¹⁰ Jean Starobinski, *1789 emblemele rațiunii*, traducere și prefață de Ion Pop, București, Editura Meridiane, 1990, p. 42-43.

¹¹ *Ibidem*, p. 42.

¹² N.S. Șucu, *op. cit.*, p. 176.

¹³ Jean-Noél Kapferer, *Zvonurile. Cel mai vechi mijloc de informare din lume*, prefață de Septimiu Chelcea, traducere de Marina Vazaca, București, Editura Humanitas, 1993, p. 81.

¹⁴ N.S. Șucu, *op. cit.*, p. 176-177.

¹⁵ *Ibidem*, p. 177.

un ghinion teribil, căci după ce a obținut 46.000 de bani bulgărești din vânzarea avutului i-a pierdut și, din această sumă, a mai rămas cu 25 de bani românești, fiind obligat să mai vândă componente din mobila casei pentru a avea bani de cheltuială¹⁶.

Lectura acestei secțiuni a însemnărilor sale ne relevă imaginea unui om ce se expune posterității în ipostaza de victimă a contextului istoric în care este obligat să trăiască. Dacă abuzurile și vexațiunile la adresa sa sunt o notă constantă a relațiilor cu administrația bulgară, acestea s-au amplificat după încadrarea în armata bulgară și deplasarea pe teatrul de operațiuni. Încă din momentul primirii ordinului de mobilizare, un funcționar bulgar i s-a adresat pe un ton jignitor și amenințător, cerându-i în mod imperativ caii în slujba patriei bulgare. Era evident o practică frecvent utilizată de către toate statele combatante care consta în rechiziționarea de animale și nutreț în perioada derulării războiului. Nicolae S. Șucu nu a fost deranjat atât de mult de această uzanță efectuată de orice stat într-o situație excepțională, cât de tonul plin de dispreț al oficialului bulgar: „Scoate caii din grajd, mămăligarule, că ți-ai luat cai așa de buni că ai crezut că concurezi pe bulgarii noștri! Scoate-i, adu-i înapoi, pentru țară! Și nu vorbi nimic mai mult, că te trimit cu aeroplanul la mămăligarii voștri”¹⁷.

Reacția sa a fost aceea de a nu contesta solicitarea funcționarului, ci de a dezlega caii din grajd, pe care îi cumpărase cu 2.500 de lei bulgărești, i-a înhamat la căruța nouă cu nutreț și furaje pentru trei zile, a adus îmbrăcămintea cailor și biciul, și s-a conformat cu blândețe ordinului de rechiziție. În final, funcționarul bulgar a încheiat discuția pe același ton ofensator și mizerabil: „Mocanului nu-i șade bine să stea în căruța trasă de așa cai, lui îi șade bine să pună puțină mămăligă în traistă și să o agațe de un ciomag și să meargă pe jos”¹⁸.

Textul de față prezintă o importanță majoră deoarece relevă prezența imagologiei, o disciplină care aspiră să devină un suport auxiliar al cercetării istorice tradiționale. Ea ne relevă interferența spațiilor de cunoaștere umană implicând aportul psihologiei sociale, a etnologiei, studiul folclorului, literatura comparată, iar rezultatul este opinia unui popor, reprezentările emoționale ale acestuia despre alt popor. Odată constituită, imaginea unui popor se modifică cu dificultate în aspectele ei esențiale de-a lungul timpului și devine un factor politic atunci când nu este corectă¹⁹.

În mod evident, enunțul citatului relevă clișee și prejudecăți existente la nivelul sensibilității cetățenilor bulgari despre români. Apelativul cel mai mult utilizat de funcționarul bulgar este cel de „mămăligar”, ceea ce desemnează un epitet depreciativ folosit acum un secol la adresa țăranilor, dar și o persoană lipsită de energie, voință și de personalitate. Expresia respectivă exprimă și starea de tensiune dintre cele două popoare aflate în conflict în al doilea război balcanic și în Primul Război Mondial, când România s-a integrat efortului de război al Antantei, iar Bulgaria a optat în favoarea alianței cu Puterile Centrale.

---

¹⁶ *Ibidem*, p. 177-180.

¹⁷ *Ibidem*, p. 180.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Dumitru Hâncu, *Introducere*, în Klaus Heitman, *Imaginea românilor în spațiul lingvistic german 1775-1918. Un studiu imagologic*, Iași, Editura Polirom, 2014, p. 10.

Înzestrat cu echilibru și altruism, N.S. Șucu afirmă că ar fi acceptat orice sacrificiu material în favoarea Bulgariei, doar ca acela să se efectueze exponențial cu dimensiunea averii. Șicanările la adresa sa au continuat și ele, credem noi, exprimă spiritul de revanșă existent la nivelul sensibilității colective bulgare după înfrângerea în al doilea Război Balcanic în fața armatei române și finalizat prin Pacea de la București din anul 1913, prin care România primea Cadrilaterul. În viziunea lui Florin Constantiniu desfășurarea acestui congres de pace balcanic avea o dublă semnificație politică: era prima dată când statele din Europa de Sud-Est își reglementau asperitățile în absența marilor puteri, dar și una individuală reflectată prin creșterea prestigiului internațional al României²⁰.

Unul din exemplele ostilității bulgarilor față de români se derulează după înfrângerea armatei române, când Nicolae S. Șucu obține un concediu de douăzeci de zile pentru a-și rezolva câteva probleme familiale. Reacția de adversitate față de români a fost redată cu acuratețe de autor încercând să surprindă starea de spirit existentă la nivelul mentalității etnicilor bulgari din localitatea de domiciliu, Curtbunar: „Unde e armata voastră a vitează care se lăudau că are să ia Sofia? Sofia, nu! dar a trecut și de Sofia încolo fără arme. Noi acum avem să facem grădină de zarzavat în grădina Cișmigiului și să jucăm biliard în localul Capșa și să dormim în paturi cu somiere cu tinere românce. Orișice m-aș fi căznit a le desluși și deschide capul, nu aveam cu cine vorbi și îmi vedeam de treabă, tăcând și oftând din inimă și zicând în sine: Cine va face ca mine, ca mine să pată”²¹.

Decis să-și restructureze în mod radical viața, ciobanul român intenționează să se prezinte la Comenduirea engleză, prezentând livretul militar și certificatul de la Legațiunea României din Sofia, cu solicitarea de a fi trimis în România sau să fie înrolat în armata engleză. În percepția sa, acestea erau cele două posibilități de a se exonera de disprețul bulgarilor, precum și de impactul negativ al pierderii banilor. Un concurs nefericit de împrejurări a determinat ca în data de 15 decembrie 1918 să nu se mai prezinte la comandantul trupelor engleze din Bazargic, deoarece i-a decedat unica sa fiică, iar ceilalți trei băieți erau bolnavi de gripă spaniolă. Proiectul său a fost amânat pentru data de 23 decembrie când spera să se dispenseze de disprețul bulgarilor și de pierderea banilor²².

Din stilul expunerii, rezultă că Nicolae S. Șucu își păstrează proștețimea, dar și dramatismul vieții cotidiene specific oamenilor nevoiți să-și identifice noi soluții la dificultățile vieții de după război. În acest context, ciobanul român se deplasează la cârciuma din Curtbunar pentru a cumpăra 1 litru de vin cu scopul de a servi drept medicamente pentru cei bolnavi. Atenția i-a fost atrasă de un jandarm bulgar izgonit din localitatea Babadag care îi informa pe săteni despre evenimentele din Dobrogea²³.

În contextul tulburător al sfârșitului Primului Război Mondial și al neliniștilor colective se colportează în localitatea sa de domiciliu diverse zvonuri. Jean

---

²⁰ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, p. 240-241.

²¹ N.S. Șucu, *op. cit.*, p. 180-181.

²² *Ibidem*, p. 181.

²³ *Ibidem*, p. 181-182.

Delumeau, cunoscutul istoric francez, specializat pe istoria Bisericii Catolice și autor al mai multor volume, precum „Civilizația Renașterii și Frica în Occident (secolele XIV-XVIII)”, sublinia faptul că imaginația colectivă prelua cele mai variate zvonuri, fiind dificilă dezamorsarea lor. Acestea se pot explica și prin faptul că se bucurau de credibilitate la nivelul structurilor sociale, deci și în sferele conducerii societății²⁴.

Subsumat acestui demers teoretic îi corespunde realitatea din Bulgaria, unde zvonurile transmit informații privind intrarea armatei române în Tulcea, Măcin, Babadag, Constanța și Cernavodă. Colportarea zvonului a fost însoțită de părăsirea Bazargicului de către personalitățile politice și băncile bulgărești care se retrag la Varna. Conform ordinului aliaților, trupele bulgare trebuiau să părăsească în data de 6 decembrie Tulcea, Măcinul și malul Dunării de Nord, la 9 decembrie localitatea Babadag și Hârșova, și în 13 decembrie urmau să se retragă din Cernavodă, Medgidia și Constanța. Ultima etapă a retragerii avea loc în 16 decembrie 1918, când trebuiau să părăsească Silistra, iar în data de 23 decembrie toată Dobrogea și Cadrilaterul²⁵.

Indiferent de natura lor, era dificil de obținut o distincție între zvonuri și realitate. Astfel jandarmul retras de la Babadag afirma că românii din Dobrogea s-au răscolat împotriva bulgarilor, le-au confiscat averea și îi izgonesc, trimițându-i în Bulgaria. În localitatea Bazargic trupele engleze execută percheziții în căruțele bulgărești pentru ca aceștia să nu sustragă făină, gaz, sare din Dobrogea, în retragerea lor în Bulgaria. Alt zvon relansa ideea că bulgarii încă nutresc mari așteptări, sperând în iluziile alimentate de lipsa lor de realism politic, în ciuda faptului că în Bulgaria se aflau trupe aliate și că derularea evenimentelor sunt influențate de comandamentul franco-englez²⁶.

Următoarea dată a însemnărilor sale este 16 decembrie 1918, care i-au oferit mai multe noutăți. Un sătean plecat la Bazargic l-a informat că un ministru din guvernul de la Sofia a ținut un discurs în fața populației care se refugia în interiorul Bulgariei, îndemnând la calm și la acceptarea actualei realități politice:

„Cetățeni!

Bulgaria a încheiat armistiții cu puterile aliate la 29 septembrie anul acesta. În armistițiu era prevăzut ca 3 divizii de armată și patru regimente de cavalerie vor rămâne în Dobrogea. Însă la 19 noiembrie, armistițiul cu germanii a nimicit cu totul armistițiul nostru, Pacea de la București și tratativele de la Brest-Litovsk din care a provocat și căderea guvernului nostru Malinof. Astăzi avem alte condițiuni, și anume: la 8 decembrie să părăsim Tulcea, la 12, Constanța și la 23 dec., Pazargicul. Părăsirea noastră are să fie vremelnică, cel mult până la Anul Nou, și iară au să se predea Bulgariei toată Dobrogea. Până atunci Dobrogea va fi administrată de trupele aliate. Românii în Dobrogea nu au să fie, nu vă speriați degeaba. Nimeni să nu-și lase averea pentru a fugi în Bulgaria. Chiar astăzi trupele engleze a luat măsuri ca să oprească strict trecerea peste frontieră în Bulgaria”²⁷.

---

²⁴ Jean Delumeau, *Frica în Occident (secolele XIV-XVIII). O cetate asediată*, vol. I, traducere, postfață și note de Modest Moraru, București, Editura Meridiane, 1986, p. 290-291.

²⁵ N.S. Șucu, *op. cit.*, p. 182.

²⁶ *Ibidem*, p. 183.

²⁷ *Ibidem*, p. 189-190.

Cum se explică această stare de insecuritate a populației bulgare, de anxietate și disperare și refugiul acesteia din Dobrogea? Explicația este conferită de Nicolae S. Șucu și constă în cruzimile și abuzurile abominabile comise de autoritățile și armata bulgară după ocuparea Dobrogei. Martor ocular al unora dintre comportamentele inumane și al violențelor bulgarilor, acestea i-au provocat reacții vehemente de respingere a lor și chiar de intervenție directă în sprijinul românilor rămași la discreția bulgarilor. Un episod al atrocităților bulgarilor este reiterat de către o femeie, originară din România, care a sosit împreună cu soțul ei în Cadrilater, în căutarea celor necesare vieții. După înaintarea bulgarilor în Dobrogea nu au reușit să se refugieze și au devenit victime ale cruzimii acestora. Bulgarii le-au confiscat cele două căruțe, patru cai, îmbrăcămintea, alimentele și femeia în vârstă de 30 de ani a rămas în captivitatea trupelor bulgare, iar pe soțul acesteia, afirmă Nicolae S. Șucu, l-au chinuit militarii și civilii bulgari ca pe Iisus Christos. A fost privat de îmbrăcămintă și încălțăminte, maltratată și transportată la Comenduirea bulgară din Bazargic, unde se aflau mai mulți români dezbrăcați, jefuiți și care, în cea mai mare parte, au fost uciși și aruncați la marginea orașului, iar restul românilor au fost trimiși la munci exterminante în Macedonia. Femeia de naționalitate română a fugit la Bazargic unde a fost angajată ca spălătoreasă la Spitalul Militar și după opt luni s-a recăsătorit în localitatea autorului acestor însemnări, Curtbunar²⁸.

În acest context tensionat, de așteptare a revenirii administrației române în Dobrogea, s-au colportat zvonuri amenințătoare care au amplificat climatul general de insecuritate: „Oare făptuitorii faptelor mai sus arătate, auzind zvonul în tot minutul că «Vine românii», cu ce curaj oare ar sta în Dobrogea? ... Fug încontinuu, aducând vești că românii au venit până în cutare loc. Taie și spânzură tot ce iese în calea lor”²⁹.

Contemporan al unora dintre evenimente și receptacol al altora, Nicolae S. Șucu își păstrează luciditatea și corectitudinea în prezentarea realităților trăite de el. Inspirat, probabil, de ideile președintelui american Wilson, de autodeterminare națională, sesizează demersurile populației bulgare din Dobrogea în direcția unirii provinciei cu Bulgaria. Ca un element de noutate, acesta sugerează ideea apartenenței la România sau la Bulgaria în funcție de numărul de voturi obținut prin consultarea liberă a populației. Afirmările sale se inserează în tematica cărții istoricului clujean Simona Nicoară, privind națiunea modernă, analizată din perspectiva mentalităților colective și a imaginarului social. În concepția sa, națiunea este rezultatul voinței colective de a exista ca popor suveran. În ipostaza de element al unității și solidarității națiunea se structurează pe adeziunea voită, „pe fidelitate, dar aceasta se întemeiază și pe interese, pe insecuritatea de a nu exista «în afara zidurilor»”³⁰.

Pornind de la calcule politice, au fost trimiși emisari bulgari cu scopul de a instrumentaliza populația turcă și bulgară din Dobrogea pentru a vota în favoarea încorporării Dobrogei la Bulgaria. Mai mult, o grupă de bulgari din orașul Babadag s-au deplasat la Sofia pentru a solicita ambasadorului american alăturarea Dobrogei

---

²⁸ *Ibidem*, p. 191.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Simona Nicoară, *Națiunea modernă. Mituri, simboluri, ideologii*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2002, p. 245.

la Bulgaria. Aceștia se erijează în reprezentanți ai populației dobrogene și susțin că, în imposibilitatea realizării acestui demers politic, sugerează ambasadorului să intervină pe lângă celelalte puteri, ca Dobrogea să devină o colonie a uneia dintre Marile Puteri, numai România să nu revină în Dobrogea pentru că ar urma represaliile autorităților române³¹. N.S. Șucu surprinde panica și neîncrederea populației bulgare la revenirea administrației românești în Dobrogea, alimentate de zvonurile alarmiste care circulă în zonă. Constată că bulgarii trăiesc într-un univers copleșit de insecuritate, că relațiile dintre cele două popoare sunt grav perturbate și că devine imperioasă asigurarea propriei sale securități în momentul redactării acestor însemnări: „De ce să fie pierduți? ... Nu a trăit cu România 40 de ani? ... Acum simte musca pe căciulă și visează toate crimele săvârșite populațiunii române! Cineva le spune: Fugiți, că iată, sângele vostru curge de sabia română și iată copiii voștri căzuți pradă trupelor române! Scriu, și la orice zgomot provocat de vântul de afară ascund caietul, să nu fiu surprins de bulgari. Am oprit intrarea copiilor și a soției în camera mea de scris”³².

Textul este un aspru rechizitoriu la adresa politicii opresive practicate de către oficialitățile, armata și populația bulgară împotriva românilor după ocuparea Dobrogei. Abuzurile, tratamentul inuman aplicat prizonierilor români după bătălia de la Turtucaia, crimele și vexațiunile săvârșite împotriva românilor, civili sau militari, instalează la nivelul sensibilității populației bulgare un acut sentiment de instabilitate, ceea ce exacerbează dezordinile sociale. Această stare de spirit este împărtășită și de autor, căruia îi repugnă ideea de a fi surprins de cetățenii bulgari sau chiar de familia sa scriind în jurnalul său.

Interesante informații ne oferă autorul privind semnificația însemnărilor în contextul tumultuos al epocii trăite. Nicolae S. Șucu este conștient că prin redactarea scrierii nu va suscita compătimirea sau valorizarea pozitivă a existenței sale, dar este decis să-și consume și ultimele resurse financiare pentru ca aceste însemnări să ajungă la București, să fie publicate în câteva exemplare, iar cel care va lectura să perceapă la adevărata dimensiune cât este de dureroasă viața printre străini³³.

Afirmațiile sale au valoarea unei pedagogii naționale pentru posteritate. În contact permanent cu realitățile alogene din ultimul deceniu, care i-au provocat frustrări și resentimente, consideră că numai elaborarea acestor însemnări îi pot diminua suferințele acumulate. Ideea paideică a demersului său este că cel ce va lectura trebuie să evite eroarea de a-și părăsi patria. Este conștient că de-a lungul vieții a obținut de mai multe ori sume consistente, dar în pofida acestui fapt nu a devenit totuși un bun gospodar³⁴. La finalul acestei etape din viața sa are capacitatea de a realiza o introspecție asupra cauzelor care i-au produs prezenta stare de spirit și consideră că ele se rezumă la încălcarea jurământului de a rămâne fidel patriei sale: „Bețiv, curvar, cărturar, chior sau slut nu sunt, dar am fost gonit în toate colțurile pământului de soarta fatalității. Nu știu ce se va mai întâmpla de azi încolo”³⁵.

---

³¹ N.S. Șucu, *op. cit.*, p. 191-192.

³² *Ibidem*, p. 192.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, p. 193.

Într-un haos de aspirații, frustrări și străfulgerări ale unei identități în regăsire revine în actualitatea lui Nicolae S. Șucu panorama patriei salvatoare. Frica de celălalt, subliniază Simona Nicoară, de pasiunile colective³⁶, perceput ca adversarul ocult care tinde să anuleze diferența dintre adevăratele valori și cele false provoacă individului reacții ostile, de respingere și de apărare a celui care se focalizează pe propria identitate³⁷. Confruntat cu aceste vicisitudini ciobanul român subscrie la ideea patriei ca viziune ocrotitoare, care-i conferă securitate și protecție.

Alt episod cu intense reverberații în mentalul său se consumă în finalul manuscrisului și el denotă puternicul instinct de conservare. Evenimentul se consumă în 18 decembrie 1918, când pe fundalul zvonului despre iminenta sosire a românilor în Cadrilater pentru a restabili granița din 1915, localitatea de domiciliu, Curtbunar, a fost populată cu mulți bulgari care i-au solicitat să se adăpostească în bordeiul nelocuit. Situat la 1 km de granița dintre România și Bulgaria, satul său a fost luat cu asalt și de alți etnici bulgari, dar care, confrunțați cu refuzul lui Nicolae S. Șucu, l-au reclamat administrației bulgare că așteaptă cu entuziasm sosirea românilor, că aceștia vor ocupa teritoriul bulgar până la zona Rusciuc-Varna. Cetățenii bulgari solicită execuția sa, deoarece în situația restaurării administrației românilor acesta ar deveni un pericol la adresa securității lor.

Ca urmare a fost escortat și întemnițat, iar a doua zi i-a fost pronunțată sentința de condamnare la moarte³⁸. Ceea ce surprinde în cadrul expunerii acestui eveniment, este că nu oferă mai multe amănunte, detalii privind localitatea unde a fost întemnițat, fapt care nu s-a mai repetat în cadrul însemnărilor sale, ceea ce creează anumite suspiciuni asupra veridicității sale. Daniel Cain, editorul, autorul studiului introductiv și al notelor acestui volum susține că acest eveniment, dacă nu este inventat, cu siguranță este mult amplificat. Astfel, autorul evită să ofere informații despre locul în care a suferit rigorile închisorii, a fost judecat și preferă să plagieze din volumul lui Victor Hugo, „Ultima zi a unui condamnat la moarte”³⁹.

Experiența nefastă a regimului de detenție, soluția închisorii pe viață prefigurată de avocatul său sau comutarea pedepsei la moarte în muncă silnică pe viață i-au întărit convingerea că este mai de preferat condamnarea la moarte, verdict pronunțat și de completul de judecatori bulgari. Chiar și în împrejurările dramatice pe care le traversează, autorul nu este cuprins de panică, ci își demonstrează abilitățile de supraviețuire, gândindu-se la un plan de evadare din închisoare. Întâlnirea cu preotul, pentru acordarea sfintelor taine ale Bisericii i-a provocat o dezamăgire. În concepția sa, preotul trebuia să-i consoleze sufletul unui condamnat la moarte, dar din discuția cu acesta a înțeles că execuția este un fapt comun pentru preotul bătrân: „Dar ce mi-a zis acest bătrân? Nimic ca să simt, nimic ca să mă înduioșeze, nimic să plâng, nimic smuls din sufletul său, nimic din inima lui ca să mă pătrună. Dimpotrivă, un nu știu ce vag neaccentuat, comun, pentru toți, un nu știu ce umflat, șters unde ar fi trebuit să fie adâncime, șters unde ar fi trebuit să fie simplu, un fel de cuvântare sentimentală

---

³⁶ Simona Nicoară, *op. cit.*, p. 272.

³⁷ *Ibidem*, p. 58.

³⁸ N.S. Șucu, *op. cit.*, p. 193.

³⁹ D. Cain, *op. cit.*, p. 193-195.

sau elegie teologică. Și cum să fie altfel? Acesta doar e preotul oficial al închisoarei. Rolul lui e de a mângâia și de a îmbia, că din acesta trăiește el. Ocnașii și pedepsiții la moarte sunt pentru o cuvântare ca a lui. Îi confesează și îi îngrijește pentru că aceea e datoria lui. A îmbătrânit ducând oameni la moarte. Părul lui, deși alb, nu se ridică în sus, locul executărilor sunt lucruri comune. E scârbit. Probabil își are carnetul lui: cutare pagină a osândiților la muncă silnică, cutare condamnați la moarte. Ești înștiințat din ajun că are să consoleze pe unul a doua zi la ora cutare”⁴⁰.

Execuția sa a fost anulată în ultimul moment datorită intervenției a trei persoane civile și a doi militari. Unul dintre civili era fostul său comandant de companie, iar unul dintre ofițeri era fostul său comandant de batalion. Ca urmare a doua zi a fost salutat respectuos de către directorul și de personalul închisorii, a primit vestimentația și banii luați în momentul arestării. I s-a explicat că s-a comis o eroare cu arestarea și condamnarea sa și îl roagă să-i ierte deoarece ei și-au făcut numai datoria⁴¹.

Ajuns acasă, a fost confruntat cu noi zvonuri conform cărora bolșevicii au luat cu asalt capitala Moldovei, orașul Iași, și au concentrat o armată de 500.000 de soldați și au alimentat răzvrătirea împotriva autorităților române cu suma de 5 milioane, fiind ajutați și de rasa galbenă. Din multitudinea de zvonuri care circulă neverificate de autoritățile bulgare reiese sentimentul de insecuritate la iminenta revenire a administrației române, motiv pentru care bulgarii transportă cu căruțele grâu în Bulgaria, depozitându-l pe la rudele lor din satele apropiate frontierei⁴².

Abuzurile armatei și ale populației bulgare au fost reliefate și în urma discuției cu doi cetățeni români: Ion Căndea, originar din Sibiel, plasa Sibiu, celuilalt nu i se precizează numele și provine din plasa Nămăiești, județul Muscel, comuna Dragoșlavele. Din relatările celor doi reiese că în momentul atacului armatei bulgare în anul 1916 ei locuiau în satul Cojaolar, în plasa Curtbunar, și erau stabiliți în Bulgaria cu 10-15 ani înaintea Războaielor balcanice. Ambii erau oameni prosperi și respectați în sat, căci Ion Căndea avea 500 de oi și 300 de băniți de grâu, mai multe sute de kilograme de lână și multe butoaie cu brânză. Cel de-al doilea, al cărui nume nu este amintit, avea 150 de oi și multe capre.

Sosind armata bulgară, populația i-a prezentat drept spioni și au fost căutați pentru a fi arestați și executați. Cei doi români s-au refugiat în pădure, de unde au revenit la locuințele lor, pe care le-au găsit jefuite de vite, lână, brânză, lapte, piei de oaie, sare, făină și chiar de geamurile de la ferestre și ușile caselor. Observați de civilii bulgari, au fost sechestrați și s-au salvat promițând unui locuitor bulgar că îl vor ajuta timp de un an fără a solicita să fie retribuiți. Avatarurile celor doi români continuă, căci ei sunt reținuți din nou de către o coloană a armatei bulgare la instigațiile unor localnici bulgari și eliberați la intervenția unui cetățean bulgar care a locuit douăzeci de ani în România. Acesta i-a convins pe ofițerii bulgari să nu-i execute, căci cei doi sunt contribuabili onești, plătind importante sume de bani statului bulgar⁴³.

---

⁴⁰ N.S. Șucu, *op. cit.*, p. 203.

⁴¹ *Ibidem*, p. 203-204.

⁴² *Ibidem*, p. 204.

⁴³ *Ibidem*, p. 205-208.

Amplouarea suferințelor românilor, abuzurile și nedreptățile comise de populația, armata și oficialitățile bulgare fac din însemnările lui N.S. Șucu o panoramă a traumelor pe care le traversează contemporanii acestei perioade tulburi de istorie. Resentimentele care se nasc la interferența dintre cele două popoare, compasiunea pentru românii aflați în ipostaza de victime ale tratamentului inuman aplicat de adversarul lor bulgar sunt prezentate cu un anume farmec literar: „De nenumărate ori au fost căutați în casele lor noaptea ca să-i omoare și au trăit trei luni de zile în chinuri, ziua muncind ca robi pe la unul și altul, și noaptea fugiți, ascunși prin păduri și desigur, muritori de foame și jefuiți până la piele chiar și de primenelile lor ca cămăși, pantaloni și altele”⁴⁴.

Interesante informații ne oferă autorul și în data de 7/20 februarie 1919, când își focalizează expunerea pe condițiile climatice dificile și pe problemele de sănătate. Ninsoarea abundentă căzută în urmă cu 15 zile acoperise Bulgaria cu un strat de zăpadă de un metru și pe alocuri de doi metri, se topise și crease mult nămol. Fatalitatea cu aspectul ei implacabil l-a determinat să-și amâne proiectul de a pleca în România din cauza unei dureri cumplite de urechi. Decis să-și rezolve problema de sănătate, Nicolae S. Șucu evită să plece la Varna, unde profesa un medic specialist, dar care era lipsit de medicamente, motiv pentru care se îndreaptă spre Bazargic.

Dificultățile economice omniprezente în toate statele de după Primul Război Mondial sunt reiterate de autor care menționează că trenul în direcția Varna nu circula din cauza lipsei de cărbuni. În contact cu sătenii din localitatea sa de domiciliu, Curtbunar, este informat că un traseu de 47-48 km trenul îl parcurgea în aproximativ o săptămână, deoarece a trebuit înlocuită locomotiva ce funcționa cu cărbuni cu cea bazată pe forța aburului⁴⁵.

Fin observator al evenimentelor politice, Nicolae S. Șucu receptează cu acritate ideile inserate orizontului de așteptare al populației bulgare. Zvonurile alimentate de precaritatea informațiilor reale sugerează că între data de 15-18 februarie stil nou bulgarii au să ocupe Dobrogea până la linia Capodin și că România și Bulgaria ar fi mobilizat contingentele 1913, 1914 și 1915 pentru a ocupa Bulgaria. Alți etnici bulgari susțineau că administrația românească din Cadrilater ar fi emis un ordin în virtutea căruia pot să rechiziționeze câte 100 de căruțe din fiecare primărie pentru a-și încărca bagajele și să se retragă din Dobrogea, că Anglia ar fi cedat Bulgariei teritoriul dinspre granița turcească Enos-Midia, dinspre granița greacă orașele Seres, Drama și Cavala, că Macedonia va fi administrată timp de 15 ani de către Anglia, de asemenea și Dobrogea de la nordul liniei Copadin, iar după finalizarea acestui termen provincia își va proclama autonomia. Alt bulgar refugiat din Cadrilater colportă zvonul că românii din Cadrilater ar părăsi zona, că bolșevicii ruși au ocupat orașul Galați și au ajuns în Tulcea, că turcii au realizat un măcel al populației din Armenia și că locuitorii din India s-ar fi răsculat împotriva administrației engleze⁴⁶.

Aceste zvonuri sunt ecoul degringoladei și al insecurității ce persistă în Dobrogea și Bulgaria, fapt care atestă tensiunile diplomatice existente la nivelul sensi-

---

⁴⁴ *Ibidem*, p. 208.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 209.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 209-210.

bilității celor două popoare. Din acest evenimential tulburător se desprind puternicul echilibru interior al lui Nicolae S. Șucu, capacitatea sa de analiză, raționamentul adaptat la realitate și care refuză preluarea fără spirit critic a informațiilor vehiculate de diverși interlocutori. Experiența sa de viață, care implică participarea la cele două războaie balcanice și la Primul Război Mondial îl determină să-și păstreze rezerva față de circulația zvonurilor și se pronunță în favoarea unei percepții raționale a evenimentelor istorice la care sunt contemporani: „Iar eu am zis că nu trebuie să ne bucurăm de astfel de noutăți, că până le va veni vremea ca cei mari, ca Anglia, să slăbească, nouă, la aceste mici popoare, ne iese sufletul”⁴⁷.

Încercând să explice argumentele pentru care acordăm credit zvonurilor, Jean Noél Kapferer afirma că credibilitatea unui zvon este în corelație cu persoana care ni-l comunică și cu mesajul transmis. Sunt mai mulți factori care generează investirea cu încredere a unei surse: dinamismul, starea de spirit pe care o produce în momentul în care o confruntăm cu spiritul critic și caracterul ei atrăgător⁴⁸. În acest context, este o certitudine că o parte însemnată a zvonurilor vehiculate se încadrează orizontului de așteptare al mentalității populației bulgare care nu agreea ideea revenirii administrației românești în Dobrogea și în Cadrilater, preferând orice altă soluție diplomatică și politică, implicând în acest sens și intervenția Marilor Puteri.

La finalul manuscrisului revin în actualitate două enunțuri frecvent utilizate în însemnările sale: ideea regăsirii propriei identități și cea a dificultăților pe care le incumbă viața printre străini. Refacerea propriei identități este focalizată pe ideea inspirat oferită posterității și care rezumă trauma existenței sale în Bulgaria: „Ah, rău este prin străini, ca dăscuț prin mărăcini”⁴⁹. Autor și spectator al propriilor sale frustrări datorită alegerilor făcute, Nicolae S. Șucu surprinde drama propriei sale vieți la sud de Dunăre. Solitudinea vieții printre străini, lipsa prietenilor cu care să comunice îi alimentează și mai mult regretele după mediul familial din România.

La nivelul imaginarului lui N.S. Șucu, elementele constitutive ale națiunii române sunt: părinții, frații, surorile, rudele, prietenii, limba română, iar ca un reper al atașamentului față de patrie este satisfacerea stagiului militar. Din această perspectivă este dificil de explicat cum în România, având părinții, frații ca repere ale aceleiași identități, nu a avut motivația necesară îndeplinirii serviciului militar, iar în Bulgaria, în mod paradoxal, lipsit fiind de aportul acestora, și-a onorat serviciul militar prin participarea la cele două războaie balcanice și la Primul Război Mondial. În viziunea sa, dificultățile existențiale specifice propriei condiției se explică printr-un blestem ceresc sau părintesc care i-a deturnat viața spre zonele aride ale neîmplinirii umane.

În acest context, intensitatea dramei sale, a frustrărilor acumulate sunt ilustrate în mod pregnant prin ultimele enunțuri din finalul însemnărilor sale: „Am fost și sunt bolnav greu. Cât e ziua și noaptea de mare nu vine nimeni să-mi dea vizită sau să vadă dacă sunt mort sau viu. Cel ce va mai face ca mine să se chinuiască. Stau și mă mir, mă înspăimânt singur de mine! Cum? În România având tată, mamă, frați,

---

⁴⁷ *Ibidem*, p. 210.

⁴⁸ J.-N. Kapferer, *op. cit.*, p. 84.

⁴⁹ N.S. Șucu, *op. cit.*, p. 211.

surori, neamuri și prieteni fiind de națiune român, nu am stat și răbdat să-mi fac serviciul către stat, și în Bulgaria, neavând nici mamă, nici tată, nici neamuri și neînțelegând nici limba, am făcut serviciu și pe câmpul de luptă patru ani. A fost un blestem ceresc sau părintesc cred, și sunt sigur că până nu am fost blestemat nu am putut ajunge pe căile acestea sterpe. Dar ... bun e Dumnezeu”⁵⁰.

La finalul acestui studiu, am considerat că se impune formularea următoarelor concluzii:

Însemnările lui Nicolae S. Șucu aparțin unui om obișnuit, cioban de profesie, dar o persoană dinamică și frământat de problemele cotidiene ale existenței umane. Înzestrat cu un admirabil spirit de conservare, supraviețuiește celor două Războaie balcanice și Primului Război Mondial în uniforma de militar bulgar, întrucât se stabilește și se căsătorește în Bulgaria în 1910.

Interesante reflecții realizează autorul atunci când se referă la percepția pozitivă a României, Angliei și Franței la nivelul sensibilității populației din Constanța și ostilitatea acesteia față de autoritățile bulgare. Simpatia constantă a populației din Constanța se datorează încrederii în spiritul superior de civilizație adus de trupele engleze și franceze. Limba franceză utilizată în saloanele aristocrației din România, vestimentația similară a elitei române cu cea franceză, precum și soliditatea sistemului politic englez au întreținut empatia față de spiritul politic englez și francez.

Situația tensionată de la finalul războiului este terenul favorabil al multiplicării zvonurilor în Dobrogea. Ele colportează informații privind intrarea armatei române în Tulcea, Măcin, Babadag, Constanța și Cernavodă. Transmiterea zvonului a fost însoțită de părăsirea Bazargicului de către personalitățile politice și de către băncile bulgărești care se retrag la Varna. Alt zvon acreditează ideea că bulgarii încă nutresc mari așteptări în ceea ce privește menținerea Dobrogei în sfera de influență a Bulgariei.

La finalul însemnărilor sale, el revine în actualitate cu ideea regăsirii propriei identități și cea a dificultăților pe care le oferă viața printre străini. Ideea paideică ce derivă din lecturarea acestei secțiuni a volumului este aceea ca erorile sale să nu mai fie repetate în viitor și de alte spirite animate de iluzia unei existențe mai prospere, departe de țara în care te-ai născut și care îți conferă securitate și protecție.

---

⁵⁰ *Ibidem.*